

Uvod

Čast nam je i zadovoljstvo predstaviti dvosveščani zbornik koji je rezultat međunarodnog kroatističkog skupa održanog od 7. do 9. svibnja 2019. godine u Katowicama. Skup su organizirali kroatisti Instituta za slavensku filologiju u povodu 25. godišnjice postojanja hrvatske filologije na Šleskom sveučilištu u Katowicama. Na skupu je izloženo 80 tema, a sudjelovalo je stotinjak stručnjaka. Među njima bili su predstavnici brojnih znanstvenih institucija i sveučilišnih sredina – iz Australije (Croatian Studies Centre at Sydney's Macquarie University), Crne Gore (Fakultet za crnogorski jezik i književnost na Cetinju), Češke (Masarykova univerzita, Univerzita Karlova), Hrvatske (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Zadru, Sveučilište u Zagrebu, Institut za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ u Zagrebu), Mađarske (Pécsi Tudományegyetem), Njemačke (Justus-Liebig-Universität Gießen), Poljske (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska Akademia Nauk) i Ukrajine (Львівський національний університет імені Івана Франка). Detaljan program skupa i knjiga sažetaka objavljeni su na stranicama Repozitorija Šleskog sveučilišta: <https://rebus.us.edu.pl/handle/20.500.12128/13168>. Otvaranju skupa nazočili su Tomislav Vidošević, veleposlanik Republike Hrvatske u Poljskoj, profesor Tomasz Pietrzykowski, prorektor za međunarodnu i domaću suradnju, Paweł Włodarczyk, počasni konzul Republike Hrvatske u Poljskoj, Ivana Fakac, predstavnica Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske, Zoran Bundyk, prvi lektor hrvatskog jezika na Šleskom sveučilištu (njegovo izlaganje o počecima kroatističkog studija

na Šleskom sveučilištu donosimo u aneksu zbornika), te profesor Emil Tokarz, osnivač šleske kroatistike. Svojom prisutnošću susret su uveličali i direktori Instituta za slavensku filologiju i drugih znanstvenih ustanova iz Poljske i inozemstva.

Birajući temu, zaključili smo da je periferija dovoljno široka kategorija koja će privući pozornost osoba različitih stručnih interesa. U istodobno globaliziranom i atomiziranom svijetu periferije izlaze iz sjene centra te privlače pažnju ne samo onih koji se usredotočuju na različite oblike isključivanja, marginalizacije ili drugosti nego i onih koji nastoje proniknuti u to kako se preobražava središte. Nastojali smo pozvati znanstvenike iz različitih središta i okruženja kako bismo iz različitih (višestrukih) perspektiva pokušali definirati perifernost i način na koji je shvaćamo. Takav pluralizam iskustava, svjetonazora, načina interpretacije i perspektiva čini se jedinim pravim putem za otkrivanje prirode i biti pojava oko nas.

Zbornik *Periferno u hrvatskoj književnosti i kulturi* jedan je od dvaju svezaka radova nastalih kao rezultat našega znanstvenog skupa. Sastoji se od triju problemskih dijelova: *Periferija – teorija, poetika, politika*, *Čitanje periferije* te *Na periferiji kanona*. Spektar tema koje su se našle u fokusu interesa pojedinih autora vrlo je širok: od tekstova o starijoj hrvatskoj književnosti (među ostalim o književnosti na kajkavskom dijalektu, o smijehu i psovci u hrvatskoj komediji druge polovice 17. stoljeća) preko tekstova o narodnoj književnosti (mjestu koje ona zauzima u povijestima hrvatske književnosti ili pak o fenomenu graničarskog mentaliteta Dalmacije) do tekstova o novijoj književnosti, o proznom i pjesničkom stvaralaštvu, esejistici i publicistici (tematizirana su među ostalim pojedina djela Ante Kovačića, Adele Milčinović, Ivane Brlić-Mažuranić, Vladimira Nazora, Marije Jurić Zagorke, Slobodana Novaka, Josipa Severa, Petra Gudelja, Anke Topić, Side Košutić, Stipana Bešlina, Igora Mandića, Tomislava Zajeca, Une Vizek). Nekoliko je radova posvećeno općim pitanjima, primjerice stanju humanistike u postmodernom svijetu, regionalizmu, odnosu Hrvata prema Jugoslaviji. Veliku je pozornost privuklo pitanje kanona u kontekstu perifernosti. Tu su i radovi koji govore o televizijskim serijama, grafitima, stripu i statusu književnosti nacionalnih manjina.

U ime svih uključenih u realizaciju ovog projekta iskreno zahvaljujem svim institucijama, kolegicama i kolegama koji su sudjelovali na skupu te pridonijeli pripremi i tiskanju zbornika. Zahvaljujem recenzentima, profesorima Bogusławu Zielińskom i profesorici Magdaleni Koch na pažljivoj, detaljnoj, kritičkoj i istodobno dobronamjernoj ocjeni ovog zbornika čije

uređivanje i izdavanje ostvarujemo u suradnji s hrvatskim sveučilištima, u slučaju književnoznanstveno-kulturološkog zbornika s kroatistikom Sveučilišta u Zagrebu i kroatistikom Sveučilišta u Zadru. Zato najsrdačnije zahvaljujem suurednicima Krešimiru Bagiću i Mirandi Levanat-Peričić na neprocjenjivom doprinosu u oblikovanju zbornika.

Leszek Malczak

Wstęp

Tom *Peryferie w literaturze i kulturze chorwackiej* stanowi rezultat międzynarodowej kroatystycznej konferencji naukowej, która odbyła się w dniach 7–9 maja 2019 roku i którą kroatyści Instytutu Filologii Słowiańskiej zorganizowali w związku z 25-leciem istnienia filologii chorwackiej na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Prelegenci wygłosili 80 referatów, a w całej konferencji wzięło udział około 100 osób. Byli wśród nich przedstawiciele wielu instytucji naukowych oraz ośrodków uniwersyteckich z Australii (Croatian Studies Centre at Sydney’s Macquarie University), Chorwacji (Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Splitu, Sveučilište u Zadru, Sveučilište u Zagrebu, Institut za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža” u Zagrebu), Czarnogóry (Fakultet za crnogorski jezik i književnost na Cetinju), Czech (Masarykova univerzita, Univerzita Karlova), Niemiec (Justus-Liebig-Universität Gießen), Polski (Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska Akademia Nauk), Ukrainy (Львівський національний університет імені Івана Франка) i Węgier (Pécsi Tudományegyetem). Szczegółowy program konferencji i streszczenia referatów znajdują się na stronie Repozytorium Uniwersytetu Śląskiego pod adresem: <https://rebus.us.edu.pl/handle/20.500.12128/13168>. W inauguracji wydarzenia uczestniczył Jego Ekscelencja Ambasador Republiki Chorwacji w Rzeczypospolitej Polskiej Tomislav Vidošević, prorektor ds. współpracy międzynarodowej i krajowej profesor Tomasz Pietrzykowski, konsul honorowy Republiki Chorwacji w Rzeczypospolitej Polskiej Paweł Włodarczyk, przedstawicielka chorwackiego Ministerstwa Nauki i Edukacji Ivana

Fakac, pierwszy lektor języka chorwackiego w Uniwersytecie Śląskim Zoran Bundyk (jego wystąpienie o początkach studiów kroatystycznych na Uniwersytecie Śląskim publikujemy w formie aneksu) oraz założyciel kroatystyki profesor Emil Tokarz. Swoją obecnością zaszczytili nas Dyrektorzy instytutów slawistycznych i innych jednostek naukowych z Polski i z zagranicy.

Zastanawiając się nad wyborem tematu, doszliśmy do wniosku, że peryferie są wystarczająco pojemną kategorią, która pozwoli wziąć udział w konferencji osobom o zróżnicowanych zainteresowaniach naukowych. Jednocześnie w zglobalizowanym i zatomizowanym świecie peryferie wychodzą z cienia coraz bardziej rozmytego i rozproszonego centrum i zdają się przyciągać uwagę nie tylko tych, którzy dostrzegają różne formy wykluczenia, marginalizacji czy inności, lecz również tych, którzy zmiany zachodzące w centrum starają się opisać. Staraliśmy się zaprosić badaczy pochodzących z różnych ośrodków i środowisk tak, by z wielu perspektyw spróbować zdefiniować, czym jest peryferyjność i jak ją rozumiemy. Taki pluralizm doświadczeń, światopoglądów, wspólnot interpretacyjnych oraz perspektyw wydaje się jedyną drogą do tego, by odkrywać prawdziwą naturę otaczających nas zjawisk i przedmiotów, uchwycić ich istotę.

Niniejsza publikacja jest jednym z dwóch tomów materiałów konferencyjnych, na który złożyły się teksty z zakresu literaturoznawstwa i kulturoznawstwa. Zostały one podzielone na trzy części problemowe zatytułowane: *Periferija – teorija, poetika, politika* (*Peryferie – teoria, poetyka, polityka*), *Čitanje periferije* (*Czytanie peryferii*) oraz *Na periferiji kanona* (*Na peryferiach kanonu*). Spektrum tematów poruszanych w poszczególnych rozdziałach monografii jest bardzo szerokie: od tekstów na temat literatury starochorwackiej (między innymi o literaturze w dialekcie kajkawskim, o kategorii śmiechu i przekleństwa w komedii chorwackiej drugiej połowy XVII wieku) przez teksty na temat literatury ludowej (dotyczące między innymi kwestii miejsca, jakie zajmuje literatura ludowa w historiach literatury chorwackiej czy fenomenu granicznej mentalności Dalmacji) po teksty na temat „nowszej” literatury, zarówno prozy, jak i poezji, eseistyki i publicystyki (między innymi analizy utworów Ante Kovačicia, Adeli Milčinović, Ivany Brlić-Mažuranić, Vladimira Nazora, Mariji Jurić Zagorki, Slobodana Novaka, Josipa Severa, Petara Gudelja, Anki Topić, Sidy Košutić, Stipana Bešlina, Igora Mandicia, Tomislava Zajca, Uny Vizek). Jest również kilka artykułów traktujących o kwestiach ogólnych, przykładowo o kondycji humanistyki w świecie ponowoczesnym, regionalizmie, czy o stosunku

Chorwatów do Jugosławii. Wiele miejsca poświęcono problematyce kanonu. Są też artykuły o serialach telewizyjnych, graffiti, komiksie i statusie literatury mniejszości narodowych.

W imieniu osób zaangażowanych w realizację tego projektu pragnę podziękować wszystkim osobom i instytucjom uczestniczącym w konferencji oraz tym, którzy zdecydowali się na publikację swoich tekstów w monografii pokonferencyjnej za zaufanie, jakim nas obdarzyli, a Recenzentom niniejszej publikacji profesorowi Bogusławowi Zielińskiemu i profesorce Magdalenie Koch za wnikliwą, krytyczną i życzliwą jednocześnie lekturę poszczególnych tekstów oraz cenne uwagi. Redakcja i wydanie tomów pokonferencyjnych realizowane są w formie współpracy z kilkoma chorwackimi ośrodkami uniwersyteckimi. W przypadku tomu literaturoznawczo-kulturoznawczego są to: kroatystyka Uniwersytetu w Zagrzebiu oraz kroatystyka Uniwersytetu w Zadarze. Najserdeczniejsze podziękowania składam współredaktorom – Krešimirowi Bagiciowi i Mirandzie Levanat-Peričić, których wkład w ostateczny kształt niniejszej monografii jest nieoceniony.

Leszek Malczak